

Poznań, dnia 27.09.2024 r.

Prof. dr hab. Dariusz J. Gwiazdowicz
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu
Katedra Entomologii i Fitopatologii Leśnej
ul. Wojska Polskiego 71c
60-625 Poznań
dariusz.gwiazdowicz@up.poznan.pl
tel. 694 315 153

**RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ PANI MGR JOANNY GOGOL
PT. „ZASOBY, ZAGROŻENIA I OCHRONA ŚLIMAKA WINNICZKA (*HELIX
POMATIA* L.) NA OBSZARZE WYBRANYCH WOJEWÓDZTW JAKO PODSTAWA
WYZNACZANIA LIMITU JEGO ODŁOWÓW”**

Ocena ogólna

Ślimak winniczek (*Helix pomatia* L.) to największy gatunek ślimaka lądowego występujący w Polsce. Spotykany jest on na terenie całego kraju, głównie na niżu oraz pogórzu, a w górach jest nieco rzadszy. To właśnie jego duże rozmiary i powszechność występowania sprawiały, że od kilkuset lat jest on w kręgu zainteresowań kulinarnych. Kiedyś częściej zbierany na potrzeby i rynek krajowy, dziś jest zazwyczaj eksportowany do Francji. Rozmiar użytkowania tego gatunku w naszym kraju nie jest do końca znany, nie są także dobrze zdefiniowane czynniki determinujące jego występowanie, zwłaszcza te, które ograniczają jego liczebność. Często nie potrafimy powiedzieć, dlaczego lokalna populacja wyginęła i wysuwamy jedynie hipotezy, przypuszczenia. Skuteczna ochrona każdego gatunku, jak i zarządzanie populacją w aspekcie gospodarczym (pozyskiwanie wybranych osobników) powinno opierać się na wiedzy naukowej. To właśnie rozpoznanie zasobów naturalnych, znajomość czynników wpływających na ograniczanie liczebności, powinno być podstawą podejmowanych decyzji dotyczących eksploatacji danej populacji, pozyskiwania określonej liczebności osobników z populacji wolnożyjącej. W ten nurt wpisuje się oceniana rozprawa Pani mgr Joanny Gogol, co należy uznać za trafny wybór problematyki badawczej, czyli uzasadnione i potrzebne badania naukowe.

Autorka podjęła się trudnego zadania, gdyż sezonowa aktywność winniczka i jego skryty tryb życia nie ułatwiały obserwacji terenowych. Ponadto teren badawczy, obejmujący aż trzy województwa (wielkopolskie, kujawsko-pomorskie i lubuskie) był dość znaczny. W tym kontekście rodzi się pytanie czy nie lepiej było ograniczyć się do jednego województwa i

analizować występowanie tego gatunku nie przez dwa lata, a np. cztery lata. Wykluczyłyby się wtedy przypadkowość wyników spowodowaną anomaliami pogodowymi w danym roku i bardziej precyzyjnie można byłoby określić trendy we wzroście czy spadku liczebności lokalnych populacji.

Na podstawie badań terenowych pozyskano ogromny zasób informacji, gdyż wykazano ponad 1200 lokalnych populacji (w województwie wielkopolskim 671, kujawsko-pomorskim 239, lubuskim 331). Wszystkie te populacje naniesiono na siatkę UTM, co dobrze obrazuje rozmieszczenie przestrzenne tego ślimaka na terenie wybranego województwa. Ponadto Autorka przedstawiła trendy wzrostowe lub spadkowe wykazanych populacji, a to także cenna informacja ułatwiająca podjęcie decyzji dotyczącej zarządzania populacją. Na przykład na terenie województwa wielkopolskiego w 30 gminach odnotowano wzrost liczebności w populacjach lokalnych, w 13 gminach populacje utrzymywały się na stabilnym poziomie, natomiast na terenie 150 gmin odnotowano spadek liczebności osobników ślimaka w populacjach lokalnych. Warto w tym miejscu podkreślić wykorzystywanie i doskonalenie nowatorskiego programu Helix 2.0 oraz Helix 3.0, umożliwiającego wizualizację zbieranych w terenie danych, które mogą wykorzystywać RDOŚ podejmujące decyzje administracyjne dotyczące rozmiaru użytkowania bądź ochrony tego gatunku.

Ten bogaty materiał badawczy i uzyskane wyniki terenowe Autorka starała się uzasadnić powołując się na publikacje innych autorów. Niestety, to jest duża słabość ocenianej rozprawy. Rozdział zatytułowany „Przegląd literatury” jest w zasadzie przeglądem polskiej literatury, dotyczy jedynie badań w Polsce. To duża szkoda, gdyż nasz kraj nie jest liderem w Europie w prowadzeniu badań nad tym gatunkiem. Tego typu przeglądy literatury powinny obejmować najważniejsze publikacje w danym zakresie wyselekcjonowane z zasobów światowych, a nie krajowych. Ogromny dyskomfort u czytającego rozprawę sprawia także rozdział „Dyskusja”, który jest bardzo skromny, by nie powiedzieć szczątkowy czy ubogi (trochę ponad pół strony). „Dyskusja” to przecież bardzo ważna część każdej pracy naukowej, gdyż to w tej części konfrontujemy swoje wyniki badań z wynikami innych autorów. Rozdział ten daje możliwość autorowi wykazania się wiedzą z danego zakresu, znajomością literatury światowej, umiejętnościami interpretowania wyników. Niestety tego w ocenianej rozprawie zabrakło.

Istotną, fundamentalną częścią każdej pracy badawczej są wnioski. To część, od której wielu czytelników zaczyna przeglądanie publikacji naukowej. Cele (hipotezy badawcze) i wnioski to klamra spinająca każdą publikację naukową, także pracę doktorską. To element każdej pracy badawczej pokazujący, że cel został osiągnięty. Tymczasem w ocenianej

rozprawie nie ma nie tylko ani jednego wniosku, ale nie ma w ogóle części podsumowującej rozprawę. To niewybaczalne niedopatrzenie, błąd, który trudno zrozumieć i usprawiedliwić.

Uwagi szczegółowe

Niestety, dostrzega się pośpieszność i niestaranność w przygotowywaniu rozprawy, co objawia się bardzo dużą liczbą błędów. Rozumiem ograniczenia czasowe, ale presja czasu nie może być wytłumaczeniem tak dużej liczby potknięć merytorycznych i edytorskich, które wyszczególniono poniżej.

1. Autorka pisze np. „skierowałam”, „uznałam” (str. 9), miałam na uwadze (str. 10), chcę poruszyć (str. 11), tymczasem powinna być forma bezosobowa czyli „skierowano”, „stwierdzono”, „poruszono itd.
2. Niekompletny jest spis treści (str. 4), gdyż brakuje takich części pracy jak: „Streszczenie” (str. 3), „Problemy badawcze i cele prezentowanej pracy” (str. 10), „Zasobność poszczególnych gmin i obserwowane trendy populacji lokalnych” (str. 41, 53, 62), „Śmiertelność” (str. 65), „Struktura wagowa populacji *Helix pomatia* w badanych województwach” (str. 66), „Udział osobników komercyjnych *Helix pomatia* w badanych województwach” (str. 66), „Czynniki naturalne” (str. 68), Czynniki antropogeniczne (str. 70), „Sposoby ochrony i przeciwdziałania zagrożeniom” (str. 73).
3. Ujednoliceniu w całej rozprawie wymaga nazewnictwo ślimaka winniczka po polsku i po łacinie. Jeśli w tytule rozprawy jest nazwa polska i po łacińska, to wydaje się, że w tytułach rozdziałów powinno być podobnie lub tylko nazwa polska, a nie łacińska np. „Charakterystyka gatunku *Helix pomatia* L.”. Sugeruję używanie w tekście tylko nazwy polskiej.
4. W rozdziale „Charakterystyka gatunku *Helix pomatia* L.” podano „przynależność systematyczną”, „opis gatunku” czyli jego morfologię, więc kolejne sekcje w tym rozdziale powinny dotyczyć „biologii oraz ekologii” gatunku. Dużą ułomnością jest brak w tym rozdziale cytowania publikacji zagranicznych autorów.
5. W rozprawie umieszczono dwie ryciny nr 4 (str. 20 i 24), co sprawia, że cała numeracja rycin od strony 24 do ostatniej ryciny nr 26 na stronie 77 jest błędna.
6. Rozdział „Metody badań” nie jest zbyt precyzyjny, stąd pojawia się szereg pytań i wątpliwości np. dlaczego nie prowadzono badań w latach 2013, 2014, 2019? Jak dokonywano pomiarów suwmiarką? Muszla przecież nie jest symetryczna (np. 5-6 zwojów), więc trzeba to szczegółowo wyjaśnić. Nie opisano metodyki analiz statystycznych, a wyniki

- takie pojawiają się w kilku częściach rozprawy np. Test rang U Manna-Whitneya (str. 43, 54, 63, 64).
7. Całkowicie niezrozumiały jest fragment tekstu „Obserwacje prowadzone w 2023 roku na terenie województwa zachodniopomorskiego wykazały śmiertelność na poziomie ponad 50%. Spowodowane było to anomaliami pogodowymi – bardzo wysokimi temperaturami i długotrwałą suszą. W bieżącym roku podczas prowadzonych badań terenowych na obszarze województwa zachodniopomorskiego, zauważono duży odsetek martwych ślimaków winniczków. Powodem były gwałtowne przymrozki, które nadeszły po bardzo ciepłej i wczesnej wiosnie.” (str. 65). Tematyka pracy nie obejmowała województwa zachodniopomorskiego, dlaczego zatem taki fragment znalazł się w wynikach? Jeśli Autorka chciała taki fragment zamieścić, to powinien się on znaleźć w dyskusji.
 8. Bibliografia zawiera 128 pozycji, ale niestety nie wykonano jej starannie i 20 publikacji nie zostało zacytowanych w tekście, są to pozycje nr 1, 16, 20, 30, 39, 41, 43, 46, 55, 56, 57, 64, 67, 79, 90, 94, 106, 117, 120, 124.
 9. W ocenianej rozprawie znalazło się wiele pozycji literaturowych, których nie wyszczególniono w wykazie bibliograficznym jak np. Stawarczyk i in. 2021 (str. 7), Pawłowska, Pokryszko 1998 (str. 9), Stępczak 1978 (str. 10), Obuchowicz i in. 1961 (str. 12), Drozdowski 1992 (str. 12), Stępczak, Bogucki 1983 (str. 12), Ligaszewski i in. 2019 (str. 13), Sowiński i in. 2007 (str. 13), Błoszyk i in. 2009, 2017, 2018, 2020 (str. 14), Koralewska-Batura 2002 (str. 68), Coupland, Baker 2004 (str. 69), Baker i in. 2004 (str. 69), Szczepaniak i in. 2014 (str. 69), Sadzikowski, Tomczak 1997 (str. 69, 70), Morand, Wilson, Glen 2004 (str. 70), Fain, van Goethem 1986 (str. 70), Berglund 2003 (str. 70), Panebianko i in. 2019 (str. 73).
 10. Pozycja nr 7 i 11 ma ten sam tytuł, rok wydania, numery stron, różni się jednak zespołem autorskim i wydawnictwem. Czy to są dwie różne publikacje, a jeśli tak, to jakimi informacjami się one różnią?
 11. Pozycja 8, gdzie napisano „Błoszyk J., Kacprowicz J., Książkiewicz-Parulska Z., Jerzy B., Justyna K., Zofia K.-P.”. Oczywiście druga część z imionami powinna być usunięta. Podobnie trzeba poprawić poz. 32 „Ewa Pawłowska E., Beata M. Pokryszko B.”.
 12. Pozycja 45 jest niezrozumiała, wygląda jakby to był jakiś fragment „45. inspired by the shell formation in land snails”.
 13. Pozycja 66 powinna być ułożona alfabetycznie za pozycjami 68. Pozycje 125-128 są w nieodpowiednich miejscach, gdyż nie uwzględniono kolejności alfabetycznej.

14. Należy ujednoczyć zasady cytowania stron internetowych np. jest Pharma GDD (2022), a w spisie bibliograficznym data dostępu to 2024.
15. Jest wiele błędów w podawanym roku publikacji np. Pons i in. 1998 (str. 6), a w wykazie literatury jest rok 1999; w tekście jest Stępczak, Ławniczak 1983, podczas gdy w bibliografii Stępczak, Ławniczak, Wieland 1983; w tekście jest Radzki i in. 2017, a w bibliografii 2018; jest Müller 2005, a powinno być Müller i in. 2005 (str. 9); jest Juchno 2019, a powinno być Juchno i in. 2019 (str. 74, 79); w tekście jest Boroń (str. 14), a w bibliografii Boron; jest Błoszyk i in. 2015, ale są trzy takie prace, więc powinno się je oznaczyć 2015a, 2015b oraz 2015c, oby czytelnik wiedział o którą pracę chodzi. Podobna sytuacja jest z dwoma pozycjami Koralewska_Batura i in. 2010 (pozycja 56, 57).
16. Gdy jest trzech autorów to nie piszemy Sagan, Cielecki, Linke 1974 (str. 12), Urbański, Stępczak, Musiał 1983 (str. 12), Łomnicki, Wasilewski, Kosior 1964 (str. 13), Rygało-Galewska, Zglińska, Niemiec 2022, Sowiński, Ligaszewski, Łysak 2007 (str. 13), Juchno, Boroń, Boroń 2016 (str. 14), Morand, Wilson, Glen 2004 (str. 70), lecz podajemy nazwisko pierwszego autora oraz dopisujemy „i in.”, czyli Sagan i in. 1974, Urbański i in. 1983, itd.
17. Bardzo niefortunne są stwierdzenia „W trakcie prowadzonych badań w latach 2015-2020” (str. 29), „W trakcie prowadzonych badań w latach 2012-2016” (str. 57). Sugeruje to jakoby badania były prowadzone przez pięć lub cztery lata, tymczasem były one prowadzone w dwóch sezonach.
18. W rozprawie znajdują się duże fragmenty tekstu, w których są podawane informacje bez podania źródła, nie zacytowano żadnej publikacji np. str. 19, 68.
19. Czasami pojawiają się jakieś zwroty, wyrazy, która prawdopodobnie znalazły się przez przypadek, gdyż nie zostały usunięte przed wydrukowaniem pracy. Na przykład na str. 44 jest „Osobniki młode i dorosłe komercyjne i niekomerc siedliska”, „Siedliska i osobniki” (str. 56).
20. Inne błędy i niedociągnięcia zaznaczono w maszynopisie rozprawy.

Na podstawie powyższych uwag można stwierdzić, że Doktorantka nie wykazała się należyłą starannością. Wielu błędów można było uniknąć czytając uważnie napisaną pracę przed wysłaniem jej do recenzenta.

Podsumowanie

Dużym mankamentem ocenianej rozprawy jest nieuwzględnianie wiedzy przedstawianej przez zagranicznych autorów w publikacjach jakie się ukazały poza granicami naszego kraju. Negatywnie oceniam rozdział „Dyskusja” oraz brak wniosków. Trudno jest mi

także zaakceptować niestarannie przygotowany maszynopis. Wierzę jednak, że przedstawione przeze mnie uwagi będą przydatne w przygotowaniu publikacji do druku.

Biorąc pod uwagę bogactwo materiału badawczego zebranego przez Doktorantkę oraz znaczenie wyników w lepszym zarządzaniu populacjami ślimaka winniczka zarówno w zakresie pozyskiwania jak i jego skutecznej ochrony stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji praca doktorska Pani Joanny Gogol pt. „Zasoby, zagrożenia i ochrona ślimaka winniczka (*Helix pomatia* L.) na obszarze wybranych województw jako podstawa wyznaczania limitu jego odłowów” **spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim**, przewidziane w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789 z późn. zm.). **Wnoszę zatem o przyjęcie przedłożonej rozprawy i dopuszczenie jej do publicznej obrony.**


Prof. dr hab. Dariusz J. Gwiazdowicz